

Boplatslämningar söder om Eksjö

Arkeologisk utredning etapp 2 inför ny sträckning av Rv 40
söder om Eksjö, Eksjö och Höreda socknar i Eksjö kommun,
Jönköpings län

Boplatslämningar söder om Eksjö

Arkeologisk utredning etapp 2 inför ny sträckning av Rv 40 söder om Eksjö,
Eksjö och Höreda socknar i Eksjö kommun, Jönköpings län

Rapport, foto och ritningar: Jörgen Gustafsson och Anna Ödeén
Grafisk mall: Anna Stålhammar
Tryck: Arkitektkopia, Jönköping

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor, Geografiska Grunddata samt Geodata (FUK) är återgivna enligt tillstånd:
© Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833, nr MS2012/03742 samt dnr i2012/1091.

ISSN: 1103-4076

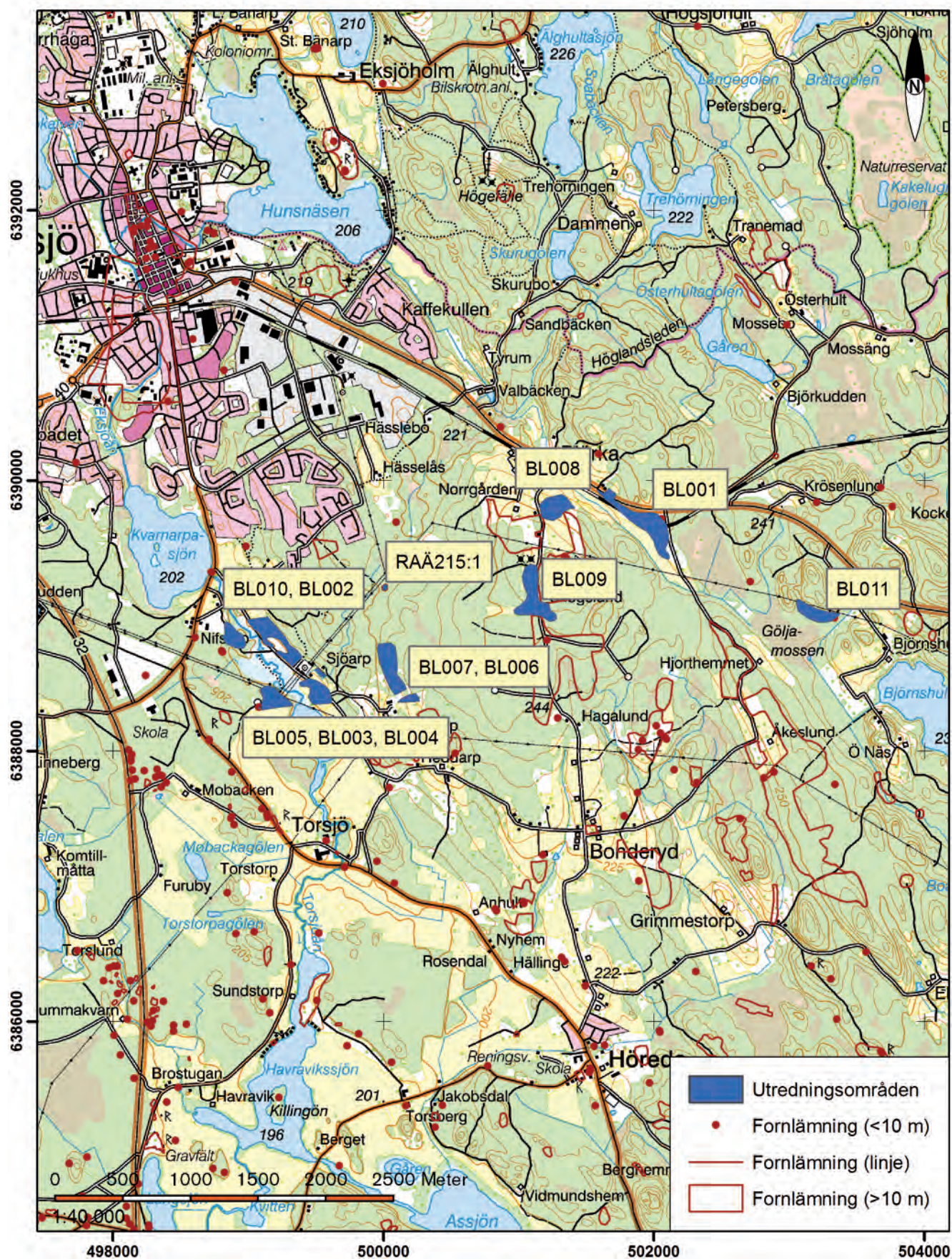
© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2015

Innehåll

Sammanfattning.....	5
Inledning.....	6
Målsättning och metod.....	6
Topografi.....	7
Fornlämnings- och kulturmiljö.....	7
Tidigare undersökningar.....	10
Resultat.....	10
BL001, Björka.....	10
BL002, Kvarnarp.....	14
BL003, Gummarp.....	14
BL004, Gummarp.....	17
BL006, Gummarp.....	17
BL007, Gummarp.....	18
BL008, Björka.....	20
BL009, Skogslund.....	21
BL010, Nifsarp.....	24
BL011, Björnshult.....	25
RAÄ 215:1, Galgbacken.....	26
Fynd.....	27
Sammanfattning.....	28
Åtgärdsförslag.....	28
Administrativa uppgifter.....	31
Referenser.....	32
Tryckta källor.....	32
Arkiv och hemsidor.....	32

Bilagor

- Bilaga 1. Ordlista
- Bilaga 2. Anläggningstabell

FIGUR 1. Utdrag ur ekonomiska kartans blad 63E 8jN och 63F 8aN Skala 1:40 000.

Sammanfattning

Med anledning av Trafikverkets planer på att ge Rv 40, som nu går genom Eksjö, en ny sträckning söder om staden har Jönköpings läns museum genomfört en arkeologisk utredning. Utredningen genomfördes i november–december 2014 och rörde framförallt troliga boplatslägen, men också en plats med tradition, den så kallade Galgbacken.

Arbetet utfördes genom sökschaktning med grävmaskin och handgrävning av provrutor. Det var framförallt lägen för troliga boplatslägen som undersöktes genom dessa metoder. Under utredningen har också metalldetektering använts, bland annat söktes området runt den eventuella avrättningsplatsen av.

Det var 11 lokaler som undersöktes under föreliggande utredning och med en sammanlagd yta av cirka 35 hektar. Inom 5 av dessa lokaler har vi påträffat koncentrationer av boplatslämningar.

BL001 låg i byn Björka, i en sydsluttning utmed befintlig väg. I ett platåläge påträffade vi en koncentration med 5 gropar och 4 härdar av förhistorisk karaktär. I södra delen av området fanns röjningsrösen och en kolmila, dessa bedömdes dock som sentida.

Intill Kvarnarps gård låg utredningsområdet BL002. På åkern där övningsplatsen för Smålands husarer bör ha varit framkom också vad vi tolkade som äldre boplatslämningar, 3 härdar och en ränna. Rännans fyllning var urlakad och diffus, men närområdet runt denna bör ändå undersökas närmare. Anläggningen påminner i sin karaktär om en hyddlämning som vi undersökt i södra delen av länet och som har daterats till 7300 f.Kr.

BL003 låg inom fastigheten Gummarp, på västsluttningar ned mot sjön Nifsarpen och Kvarnarpaån. Inom området framkom 4 härdar, 3 gropar och ett stolphål. Platsen är ett klassiskt boplatsläge med lämningar av förhistorisk karaktär.

Inom fastigheten Gummarp fanns också BL006, men det låg på höjderna omkring 40 meter högre i landskapet. Inom en mindre ytan påträffade vi 5 stolphål, 3 gropar och två härdar. Stolphålen var placerade i en rad, vilket gör dem extra intressanta med tanke på eventuella huskonstruktioner.

BL009 låg intill fastigheten Skogslund. Inom ett relativt litet område påträffade vi 5 stolphål, 3 rännor, en härd, en kokgrop, en grop och en nedgrävning. Dessa tillsammans gav indikationer på att det kan finnas en förhistorisk boplat i området. Rännorna bildade tillsammans spåren efter vad som kan vara en byggnad, det krävs dock ytterligare undersökningar för att avgöra vilken typ och från vilken tid.

Övriga anläggningar som påträffades under utredningen var ensamliggande och gav inte intrycket att höra till ett större sammanhang. Vi har därför valt att inte förslå en fortsättning inom dessa områden se ”Åtgärdsförslag” i slutet av rapporten.

Inledning

Under november och december 2014 har en arkeologisk utredning (etapp 2) genomförts inom 11 lokaler, söder och sydöst om Eksjö. Lokalerna var belägna från byn Kvarnarp i väster till Björnshult i öster (FIGUR 1). Den sammanlagda ytan av dessa var cirka 35 hektar. I förfrågningsunderlag och undersökningsplan fanns förutom dessa lokaler också en benämnd BL005 samt en tidigare registrerad lämning fornlämning 198:1, Höreda socken. Under fältarbetets gång och i samråd med exploatören och Länsstyrelsen undantogs dessa båda lokaler från utredningen.

Uppdraget genomfördes med anledning av planerna på att bygga en ny förbifart av Rv 40 söder om Eksjö. I dag går vägen genom tätorten. Beställare av uppdraget var Trafikverket och ansvarig för fält- och rapportarbete var Anna Ödeén, antikvarie vid Jönköpings läns museum.

Målsättning och metod

Målsättningen med utredningen var att fastställa om det fanns under mark dolda lämningar inom utredningsytorna. Framförallt rörde det sig om troliga boplatslägen från förhistorisk tid. Men även en sedan tidigare registrerad lämning utreddes: fornlämning 215:1 Höreda socken, som är en plats med tradition och som har kallats Galgbacken (FIGUR 2).

De metoder som användes var dels sökschaktning med hjälp av traktor- och bandgrävare, dels provrutsgrävning för hand. Under sökschaktningen, som ägde rum i november–december, var det vissa lägre belägna och sankta områden som fick uteslutas på grund av risken att köra fast. Inom några områden använde vi oss av bandgrävare för att minimera den risken. Vilka de undantagna ytorna är redogörs för under respektive lokal och beskrivningen av dessa. Provrutsgrävningen för hand genomfördes i 0,5 x 0,5 – 1 x 1 meter

FIGUR 2. Provrutsgrävning och metalldetektering vid fornlämning 215:1, Galgbacken.

stora rutor. Materialet i provrutorna skärslövades nogsamt igenom för hand och upp i fyllfat i de områden där jordmånen var humös och fet. Där jordmånen var mer sandig och under de dagar som väderleken tillät sällades materialet i provrutorna.

Vid fornlämning 215:1 Höreda socken, platsen som kallas Galgbacken, söktes området också av med metalldetektor. Dessutom sökte vi med metalldetektor intill fornlämning 314:1 Höreda socken, som är platsen för torpet Björkelund. Den låg i östra kanten av BL001 (FIGUR 5).

Topografi

De aktuella lokalerna sträckte sig från Kvarnarp i väster till Björnhult i öster. Kvarnarp ligger 200 meter över havet och det område som vi undersökte vid Björnhult 255 meter över havet. De boplatslägen som vi utredde låg till övervägande del i öppen, kuperad åkermark.

Berggrunden i området utgörs av sura intrusivbergarter som exempelvis granit. Jordarten är framförallt sandig morän förutom området väster om Kvarnarpaån där det är isälvsediment (SGU 1989).

Fornlämnings- och kulturmiljö

Sex fastigheter är aktuella i den här utredningen, från väst till öst är det: Nifsarp, Kvarnarp, Gummarp, Skogslund, Bonderyd, Björka och Björnhult.

Nifsarp

Ortnamnet Nifsarp kommer i förleden från sjönamnet *Nifsarpen* och efterleden är i betydelsen torp, nybygge (Agertz 2008). Sjön Nifsarpen ligger strax söder om några av våra utredningsområden. Första gången Nifsarp dyker upp i de historiska källorna är 1540, då det skrivs *Nepsetorph*. Det omtalas då som Vadstena-klosterhemman men gården har med säkerhet rötter tillbaka till senmedeltid (Jansson 2014 och där anförd referens).

Kvarnarp

Mest känt och omskrivet av fastigheterna är Kvarnarp. Första gången det omnämns är i Gustav Vasas jordebok från 1542, men gården har troligen funnits mycket längre tillbaka (Engman 1997). I jordeboken skrivs ortnamnet *Quarnetorp*. Förleden i ortnamnet är kvarn och efterleden är i betydelsen nybygge (Agertz 2008). Mellan åren 1795 och 1868 ägdes gården av militärer vid Smålands och Kalmars regemente och tjänade då bland annat som övningsplats för Smålands husarer. I dag är gården ett byggnadsvårdscentrum. Omkring 300 meter nordväst om Kvarnarps gård har en runsten stått, fornlämning 272:1 Eksjö socken. Den berättar om en mor

eller far som gjort en bro efter sin son Klint. Texten på stenen lyder: *...göra denna bro efter Klint, sin son. Gud hjälpe hans ande.* Runstenen är flyttad och står i dag i Vattenledningsparken i Eksjö. Under en kulturhistorisk dokumentation som gjordes över gården Kvarnarp 1997 påträffades ett kvadratisk röse omkring 300 meter nordöst om huvudbyggnaden (Engman 1997). En karta från 1796 visar också att det har legat ett tegelbruk och ett stall för husarernas hästar invid Kvarnarpaån (Engman 1997, Ameziane 2008).

Gummarp

Gummarp är ett relativt vanligt ortnamn i trakten runt Nässjö och Eksjö. Det Gummarp som är aktuellt här nämns första gången i de historiska källorna 1540 och skrivs då *Gometorph*. Förleden är ett mansnamn och efterleden är i betydelsen nybygge (Agertz 2008). Sydöst om Gummarps gård finns sedan tidigare registrerad fossil åker, fornlämning 241:1 Höreda socken, som är ett område med röjningsrösen. Under inventeringen som gjordes sommaren 2014 hittades också röjningsrösen cirka 50 meter norr om en av de aktuella boplatslägena, BL007 (Jansson 2014).

Skogslund

Skogslund är förmodligen en yngre fastighetsbeteckning och finns inte omnämnd i Jan Agertz sammanställning av ortnamnen i Jönköpings län (Agertz 2008). Runt fastigheten finns de sedan tidigare registrerade röjningsröseområdena fornlämning 316:1 och 319:1 Höreda socken. Dessa kunde under inventeringen sommaren 2014 utökas ytterligare och man kan säga att i princip all skogsmark i närområdet, som inte är alltför sank, har röjts på sten under någon period. På fastigheten finns också en registrerad fyndplats för en trindyxa och två skafthålsyxor, fornlämning 222:1 Höreda socken. Omkring 250 meter nordöst om boplatsläget BL009 ligger två gravar i form av rösen, fornlämning 20:1-2. De är troligen från bronsålder.

Bonderyd

Bonderyd berörs ytterst lite under föreliggande utredning och gränssar till utredningsområdet i söder. Ortnamnet nämns första gången i de historiska källorna på 1380-talet och skrivs då *Bondredha*. Namnet härstammar i förleden från ett mansnamn eller ett binamn, medan efterleden är i betydelsen röjning (Agertz 2008).

Björka

Björka by nämns i *En liten skrift om Höreda socken i Södra Vedbo* (Höreda hembygdsförening 1972). Byns byordning stadsfästes av Södra Vedbo häradsrätt år 1796 och i bykistan förvaras fortfarande (1972) protokollen, bykartan och de tre klubbarna: luffarklubban, gesällklubban och isklubban. Om just luffarklubban skrivs

i tidskriften *Populär Historia* att de var ett verktyg för att fördela bördan hos bofasta att ta emot och hysa luffare (2007). Ortnamnet Björka är i betydelsen björkbestånd och skrivs på 1380-talet *Byrkia* (Agertz 2008). Även vid Björka by finns sedan tidigare registrerad fossil åker, fornlämning 315:1 Höreda socken. Dessutom berörs ett av våra boplatsslägen, BL001, av tre registrerade fornlämningar: fyndplatsen för en skafthålsyxa fornlämning 223:1, en grav i form av ett röse fornlämning 220:1 och en lägenhetsbebyggelse vid namn Björkelund, fornlämning 314:1. Samtliga belägna i Höreda socken.

Björnshult

Björnshult nämns första gången i de skriftliga källorna på 1380-talet och skrivs då *Biærnschwlt* (Agertz 2008). Förleden är mansnamnet *Biærn* och efterleden är i betydelsen lövvegetation. Intill Björnshult finns sedan tidigare registrerad fossil åker fornlämning 330:1 och 331:1, Höreda socken. I sydöstra kanten av boplatssläge BL011 står en minnessten, fornlämning 19:1 Höreda socken. Den kallas för Kungastenen och har inristningen 18 2/4 56. Vad som hände den 2 april 1856 har jag inte lyckats utröna, men det var Oscar I som var kung. Kanske var han på besök i trakten?

FIGUR 3. Minnesstenen vid BL011, Björnshult.

RAÄ 215:1, Galgbacken

Även en tidigare registrerad lämning utreddes, plats med tradition fornlämning 215:1, Höreda socken. Platsen har kallats för Galgbacken och ligger i rågångshörnet mellan Kvarnarp, Hässelås och Björka. Under den kartanalys som gjordes i samband med inventeringen fann man dock inga antydningar varken i rågångsbeskrivningar eller i namnen på ägorna intill som antydde att en avrättningsplats ska ha funnits i området (Jansson 2014).

Tidigare undersökningar

En utredning genom inventering, gjordes i juni 2014 i ett cirka 700 hektar stort område inför den nya förbifarten söder om Eksjö. Inom ramarna för den utredningen påträffades 58 lämningar varav 12 var boplatslägen (Jansson 2014). Resultatet av den ligger till grund för föreliggande utredning.

En kulturhistorisk dokumentation gjordes av området runt Kvarnarps gård 1997 (Engman 1997). Under det arbetet påträffades bland annat flera områden med fossil åker i form av röjningsrösen.

Området runt Kvarnarp berörs också i en kulturhistorisk förstudie som gjordes 2008 på uppdrag av Eksjö kommun (Ameziane 2008).

Resultat

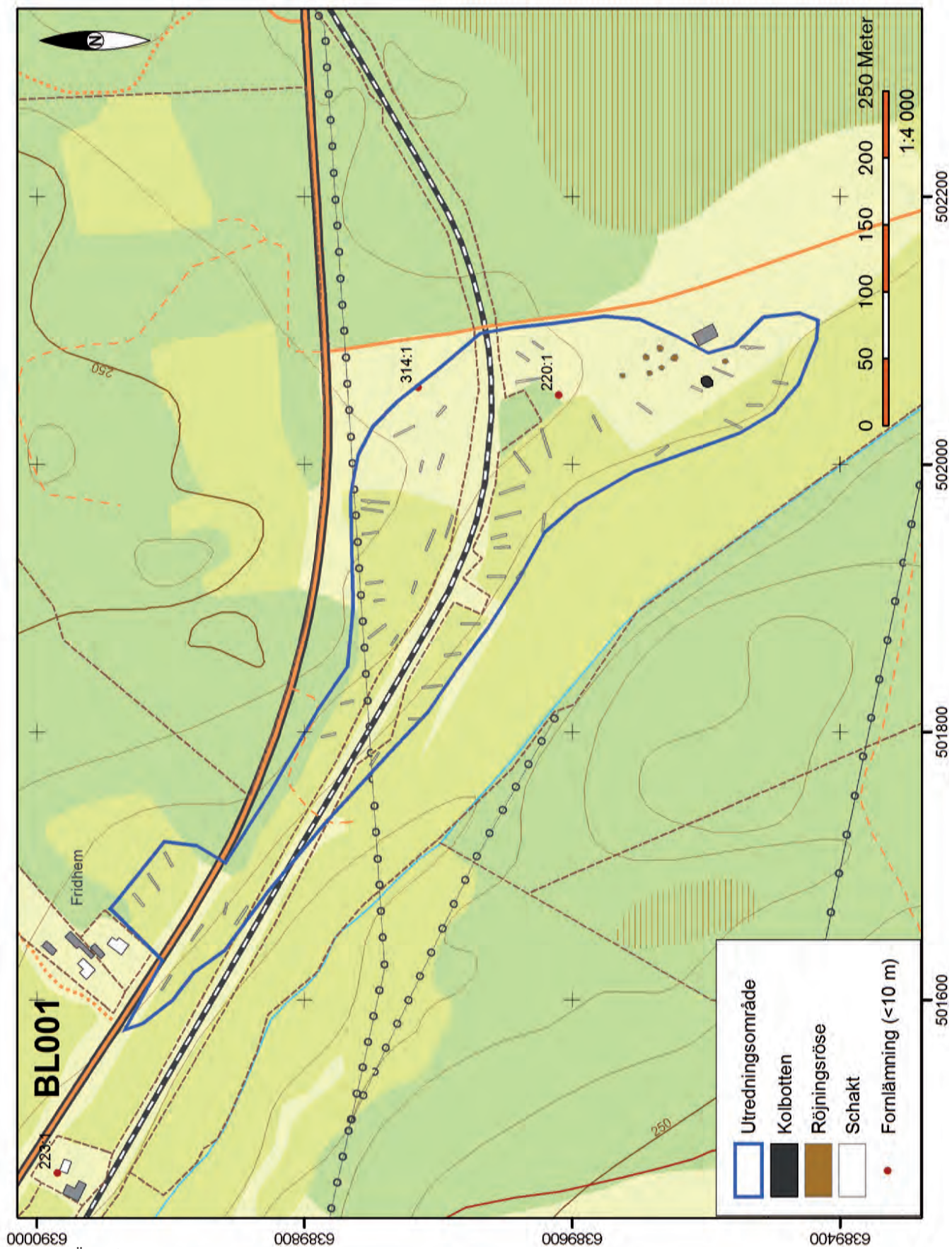
BL001, Björka

Utredningsområdet BL001 låg i en sydvästsluttning och genomkorsades både av Rv 40 och järnvägen (FIGUR 5). Det var 6,5 hektar stort och bestod till största delen av åkermark beväxt med vall med samt impediment av röjningssten. I södra delen av området, som var betesmark med en intilliggande ängslada fanns mycket sten och jordfasta block. BL001 låg 230–240 meter över havet.

I området fanns sedan tidigare två registrerade lämningar fornlämning 220:1, Höreda socken som är en grav i form av ett röse och

FIGUR 4. Sökschaktning inom BL001.

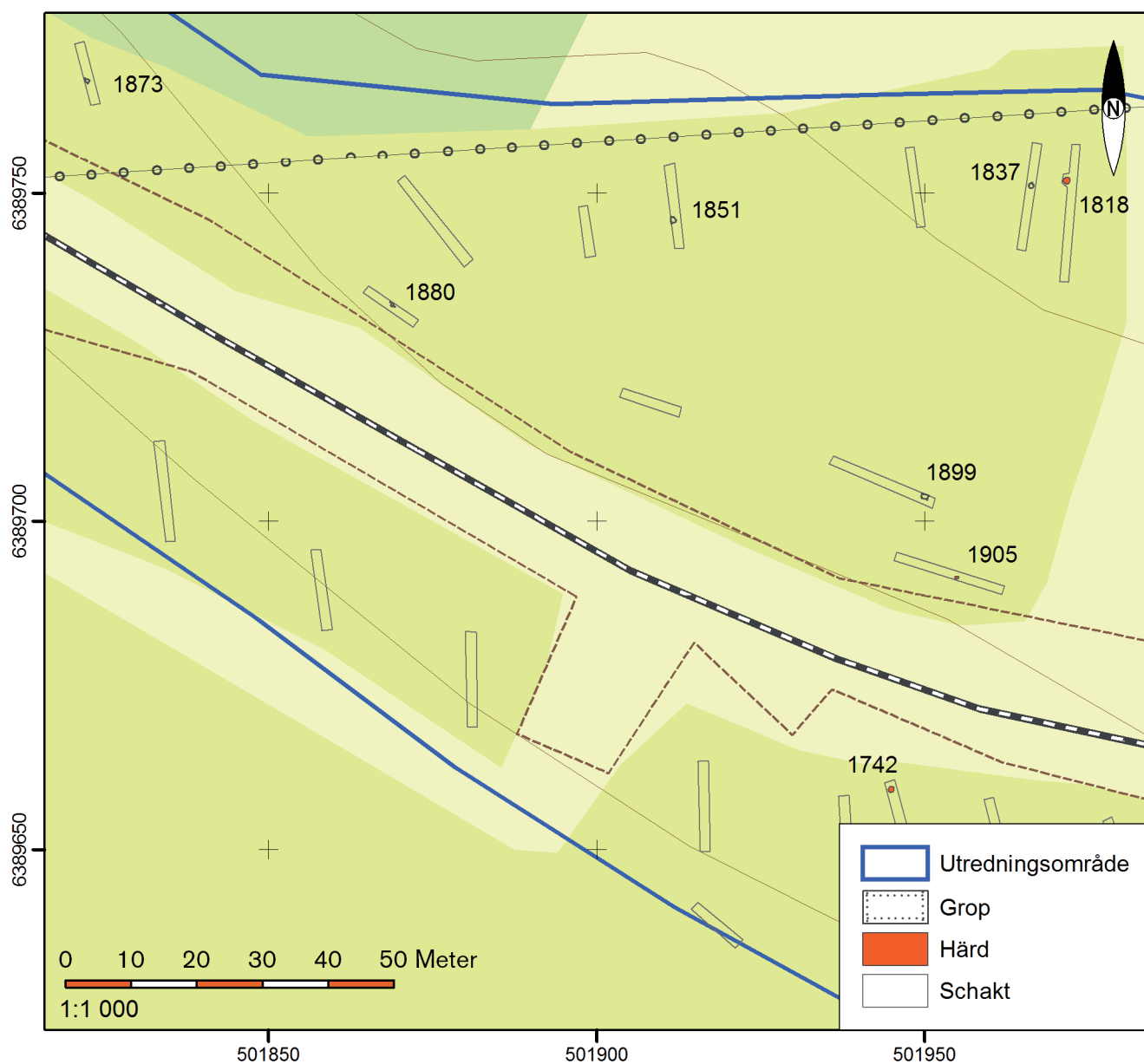
FIGUR 5. Översikt BL001.

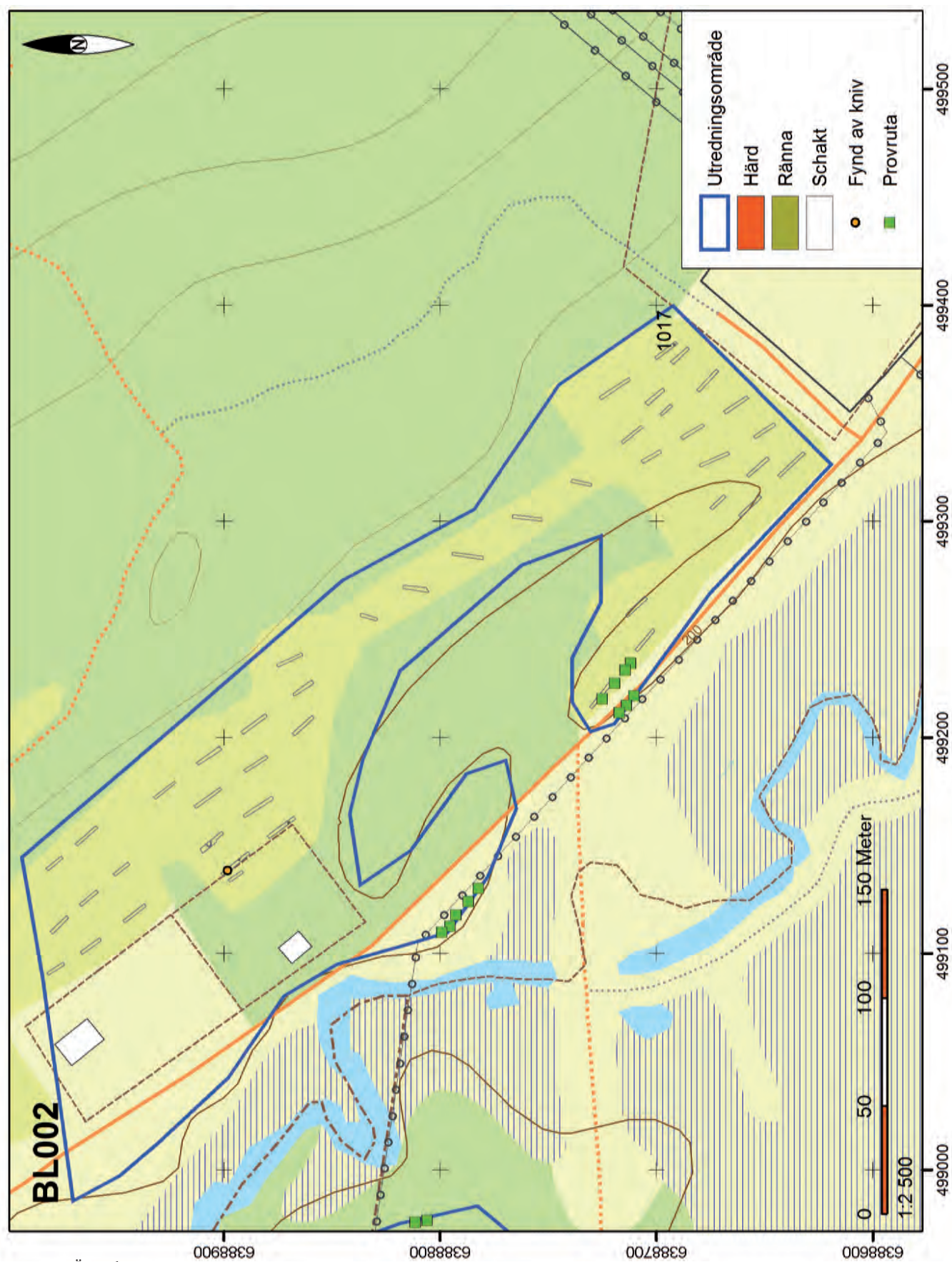
fornlämning 314:1, Höreda socken som är en lägenhetsbebyggelse, en torplämning vid namn Björkelund. Den exakta platsen för torpet är inte klarlagt och 75 meter väster om den registrerade punkten står en skylt uppsatt av hembygdsföreningen (Jansson 2014).

Inom lokalen BL001 grävdes 49 sökschakt till en sammanlagd längd av 630 meter. På de ytorna som låg på platåer i sydvästslutningen framkom ett antal boplatslämningar: 5 gropar och 4 härdar (FIGUR 6). Dessa lämningar är av förhistorisk karaktär. I södra delen av området, som innehöll sten och jordfasta block, påträffades också fossil åker och en kolbotten efter resmila (FIGUR 5). Den fossila åkern, här i form av 7 röjningsrösen är av yngre karaktär.

Intill fornlämning 314:1, torplämningen Björkelund, söktes ytan av med metalldetektor för att om möjligt fastställa torpets position och ålder. Det påträffades dock endast ett fåtal föremål från 1900-tal som en visp och några skruvar.

FIGUR 6. De anläggningar som låg i en koncentration inom BL001.

FIGUR 7. Översikt, BL002.

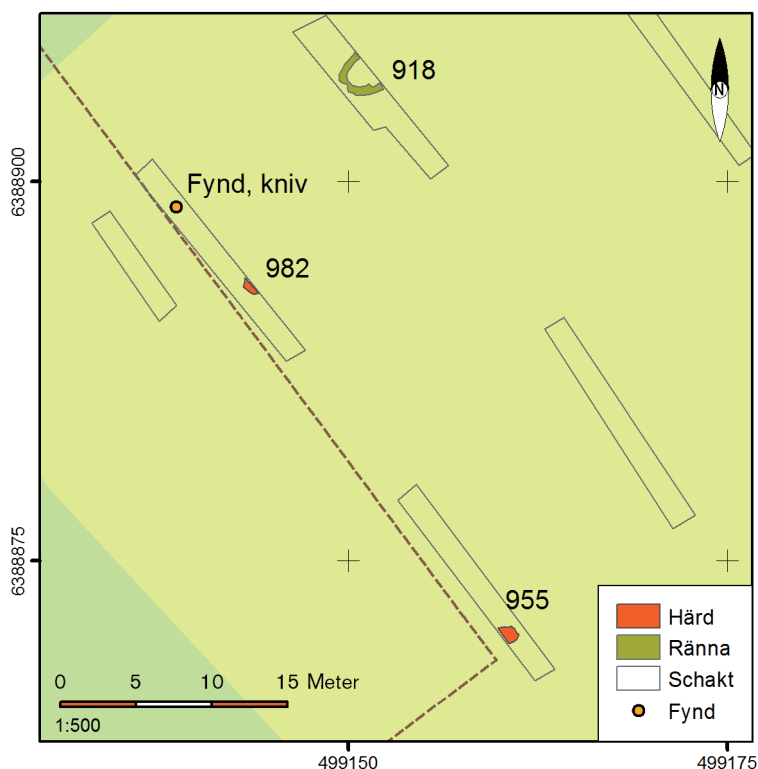
BL002, Kvarnarp

Lokalen BL002 låg i öppen åkermark bevuxen med vall, den omringades av skog och gränsade i väster till Kvarnarpaån vilket också gjorde vissa delar av området sankt. Området, som var 6 hektar stort, låg 200–205 meter över havet och var relativt flackt. I dess västra begränsning låg två hus med tillhörande tomter (FIGUR 7).

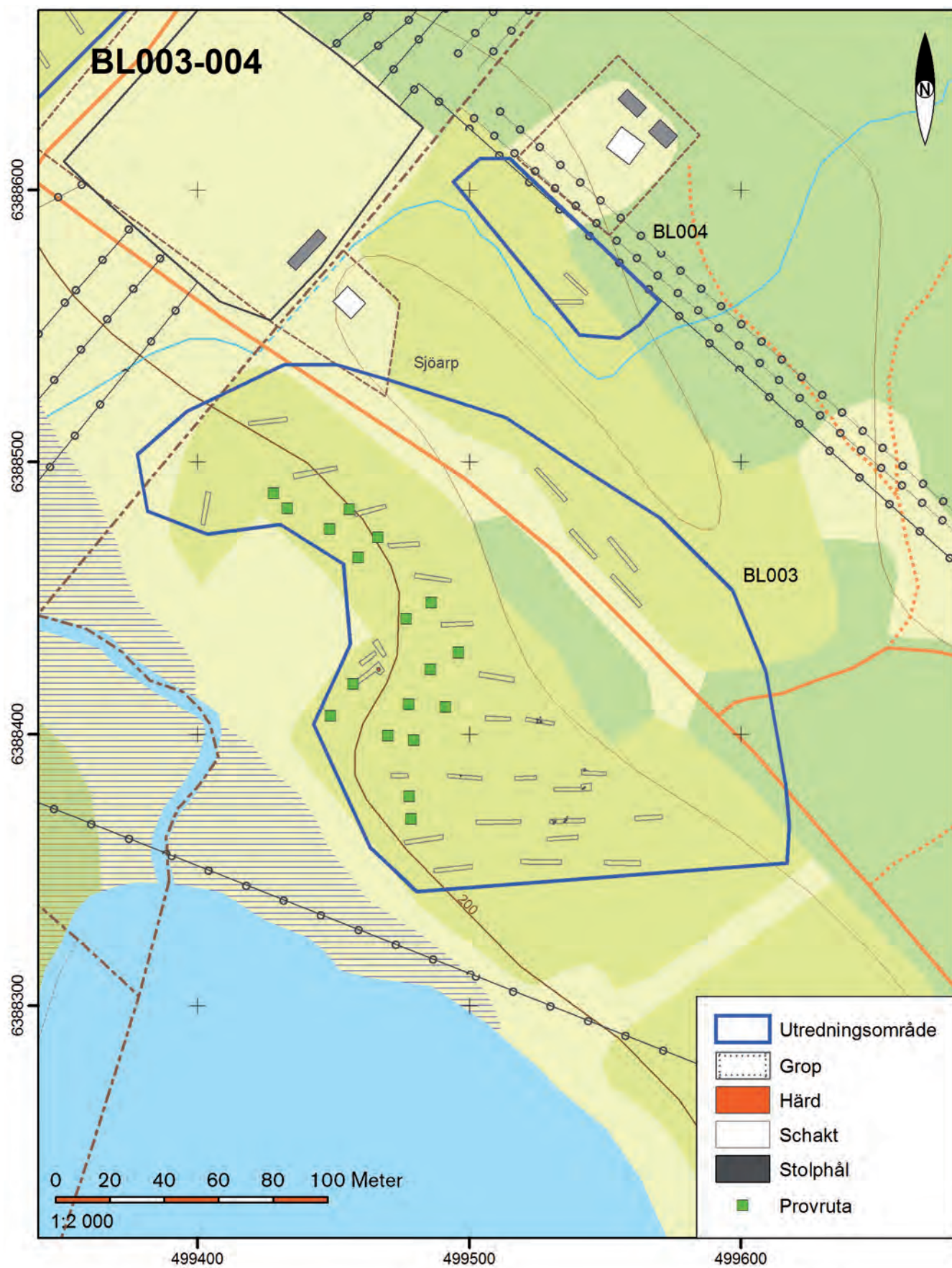
Inom området grävdes 44 sökschakt och 12 provrutor. Den sammanlagda schaktlängden uppgick till 560 meter. I schakten framkom 3 härdar och en ränna. En av härdarna, A1017, låg ensam i områdets södra begränsning medan övriga anläggningar låg mer koncentrerat (FIGUR 7). Rännan A918, som framkom, bör undersökas närmare för att få fastställt om den eventuellt kan höra till en hyddlämning. Liknande har hittats utanför Smålandsstenar och daterats till stenålder. Intill dessa anläggningar framkom under schaktningen också en kniv samt en bit ostindiskt porslin. Porslinet är från 1700-tal, kniven är svår att fastställa ålder på, de har haft ett likartat utseende under många hundra år. I provgroparna inom BL002 framkom sentida material. Detta kan vara lämningar efter den period då Kvarnarp användes som övningsplats för Smålands husarer. Vi fann däremot inga spår efter den medeltida gården, den kan ha legat där dagens huvudbyggnad från 1811 står.

BL003, Gummarp

Området låg i en västsluttning ned mot sjön Nifsarpen och Kvarnarpaån, 195–205 meter över havet. Nedre delen av området var sankt och där sköt vatten upp i sökschakt och provgropar. Jord-

FIGUR 8. Fynd samt anläggningar inom BL002:s norra del.

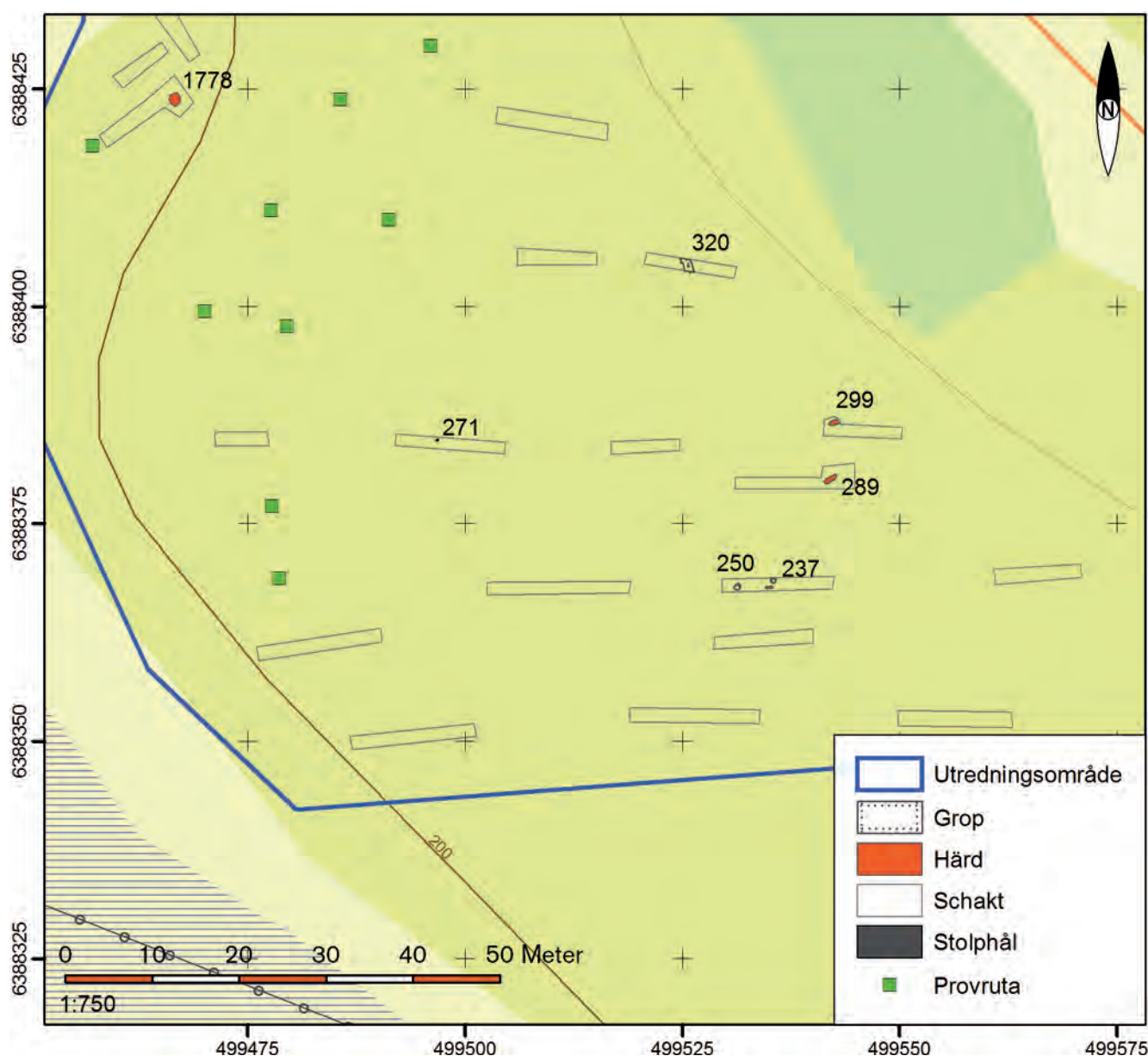
FIGUR 9. Översikt BL003 och BL004.

månen var ställvis också mycket lerig. I den högsta, västra delen av området genomkorsades det av en landsväg och där låg också ett större impediment med berg i dagen och röjningsten (FIGUR 10). Området var 3 hektar stort.

Inom lokal BL003 grävdes 26 sökschakt till en sammanlagd längd av 350 meter. Vi använde oss av både traktorgrävare och en mindre bandgrävare, den senare i de mest sankna områdena ned mot vattendraget. Dessutom grävdes 18 provrutor för hand.

I sökschakten hittades 8 lämningar av boplatsskikt: 4 härdar, 3 gropar och 1 stolphål (FIGUR 10). Anläggningarna kom i en koncentration i områdets södra del. Härden A1778 låg dock lite vid sidan av och också förhållandevis djupt, 0,5 meter under marknivå, vilket bör indikera att området runt den vid något tillfälle har överlagrats. I provgroparna kom endast sentida material.

FIGUR 10. De anläggningar som påträffades inom BL003.

BL004, Gummarp

Lokalen låg i ett platåläge i en västsluttning med ett vattendrag i den västra och en hustomt i den östra begränsningen (FIGUR 10). Området nyttjades som betesmark och det växte kaveldun i delar av det. På generalstabskartan från 1870-talet finns en torpsymbol i området (Jansson 2014). Det troliga är att det rör sig om den byggnad, Sjöarp, som ligger öster om det aktuella utredningsområdet än idag.

BL004 låg i ett mycket sankt område och därför använde vi oss av bandgrävare där. Trots det var det endast en mindre yta som vi ansåg kunde schaktas utan risk för att sjunka med grävmaskinen. Området var 0,2 hektar stort och låg 200–205 meter över havet. Vi grävde 2 sökschakt inom BL004 som tillsammans mätte drygt 20 meter. Inga anläggningar eller fynd framkom i schakten.

BL006, Gummarp

Området BL006 var 1 hektar och låg i en västsluttning av åker beväxt med betesvall, 230–245 meter över havet. Åkern omgärdades av stenmurar och omkring 100 meter söder om området låg fossil åker, fornlämning 241:1 Höreda socken, som är ett område med röjningsrösen. Även inom den yta som schaktades var det stenigt och med jordfasta block.

I området grävdes 11 sökschakt med en sammanlagd längd av 140 meter. I dessa sökschakt påträffades ett antal boplatslämningar:

FIGUR 11. Härden A1778, friläggs.

FIGUR 12. Arbetsbild, sökschaktning inom BL006.

5 stolphål, 3 gropar och 2 härdar (FIGUR 13). Dessa låg relativt koncentrerat och stolphålen var placerade i rad vilket gör ytan intressant för närmare undersökningar.

BL007, Gummarp

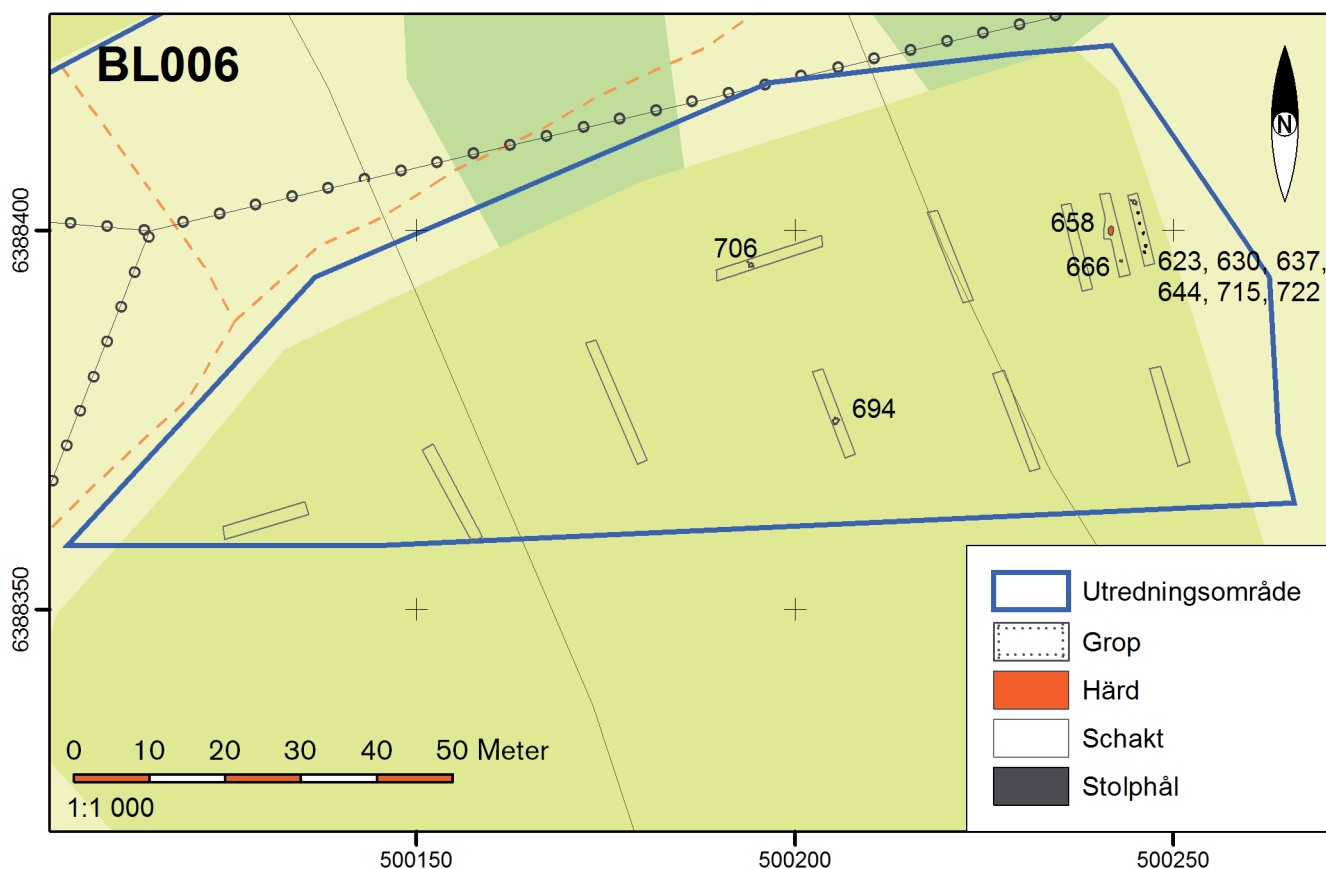
Området gränsade i det närmaste till BL006 och låg liksom det i en västsluttning. BL007 utgjordes av öppen åkermark beväxt med vall som omgärdades av stenmurar och i väster och norr av skog. Det fanns i närområdet och norr om utredningsområdet också fossil åker i form av röjningsrösen (Jansson 2014). Detta har ännu inte registrerats i fornminnesregistret och fått ett fornlämningsnummer.

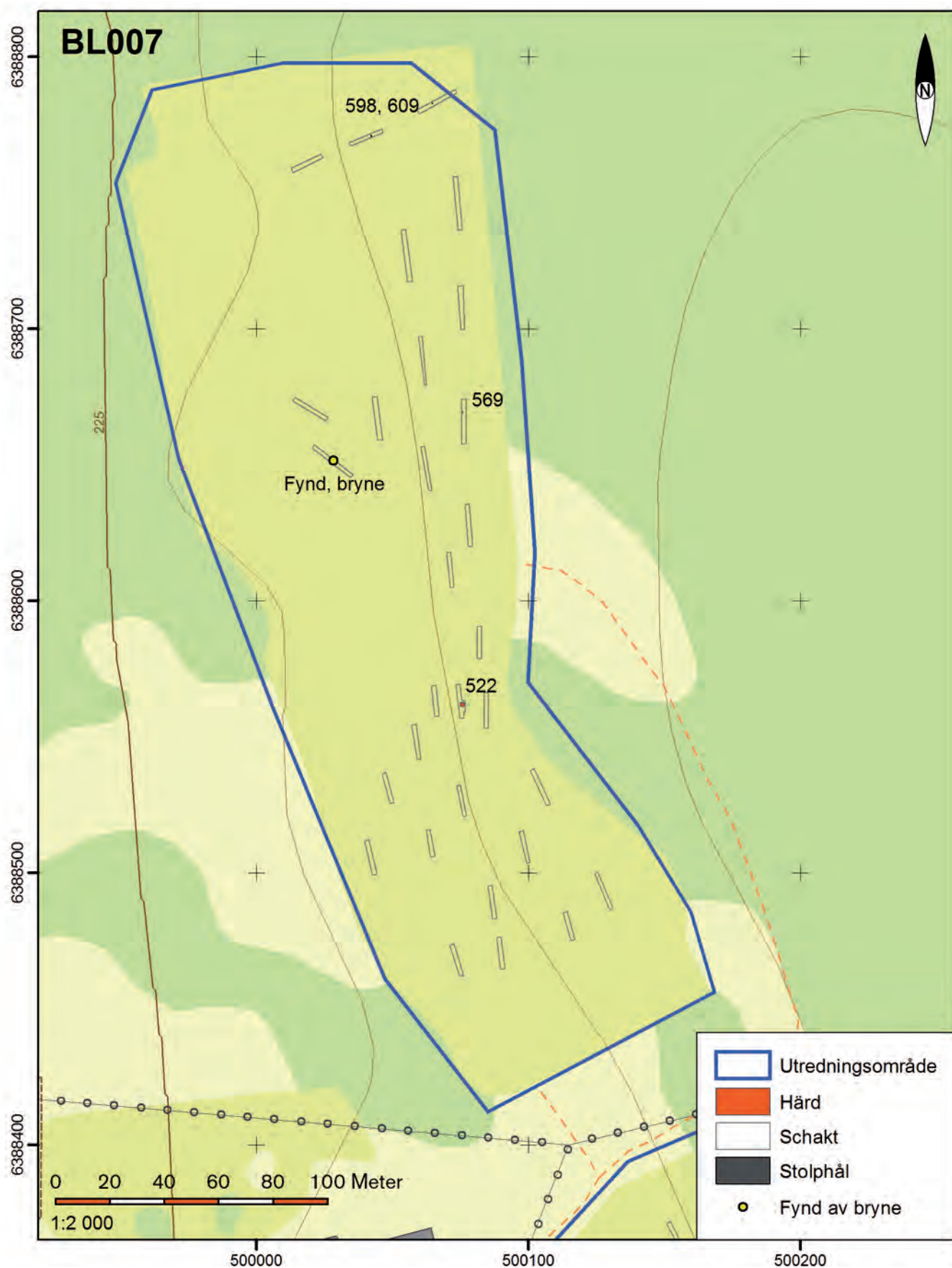
De områden som låg lägst, i sänkor i västra delen av området, kunde under rådande förhållanden inte sökschaktas eftersom gräv-maskinen körde fast i det sankna underlaget (FIGUR 14).

Området var stenigt, med jordfasta block vilket delvis försvårade schaktningsarbetet. I sänkorna var jordmånen däremot lerig. BL007 låg 225–240 meter över havet och var 4,5 hektar stort.

Inom området grävdes 30 sökschakt med en sammanlagd längd av drygt 400 meter. Vi hittade 4 boplatslämningar och ett fynd i form av ett bryne av skiffer som bör vara förhistoriskt. Anläggningarna låg relativt långt från varandra.

FIGUR 13. Översikt, BL006.

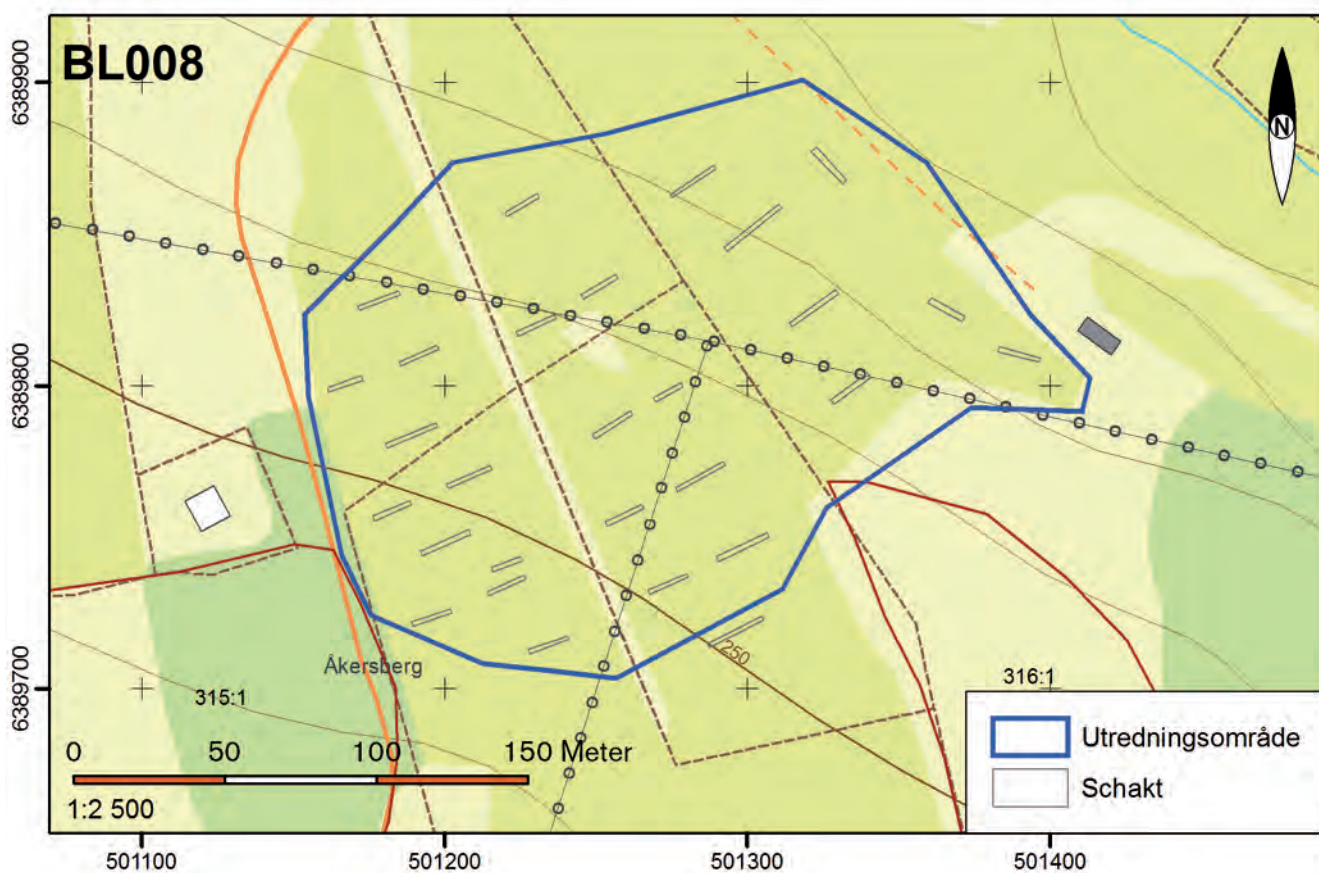
FIGUR 14. Översikt, BL007.

BL008, Björka

Lokalen BL008 låg i en nordsluttning 235–255 meter över havet och var 3,5 hektar stort. Området bestod av åkermark, delvis beväxt med vall. Vid undersökningstillfället var åkern i områdets nordöstliga delar nyplöjd. De öppna ytorna omgärdades av stenmurar och utredningsområdet genomskars också av en stenmur. Det fanns även ett par impediment med uppslängd röjningssten inom utredningsområdet. Vid schaktningen kunde också konstateras att marken var mycket stenig och det var svårt att få en plan yta i sökschakten. I direkt anslutning till området låg dessutom i söder och öster sedan tidigare två områden med fossil åker i form av röjningsröseområden: fornlämning 315:1 och 316:1, Höreda socken (FIGUR 15).

I området grävdes 28 sökschakt som sammanlagt mätte 400 meter. I den nyplöjda åkern använde vi oss av en mindre bandgrävare istället för den ordinarie traktorgrävaren för att minska risken att köra fast. I schakten framkom ett fåtal mörkfärgningar men dessa bedömdes som stenlyft.

FIGUR 15. Översikt, BL008.

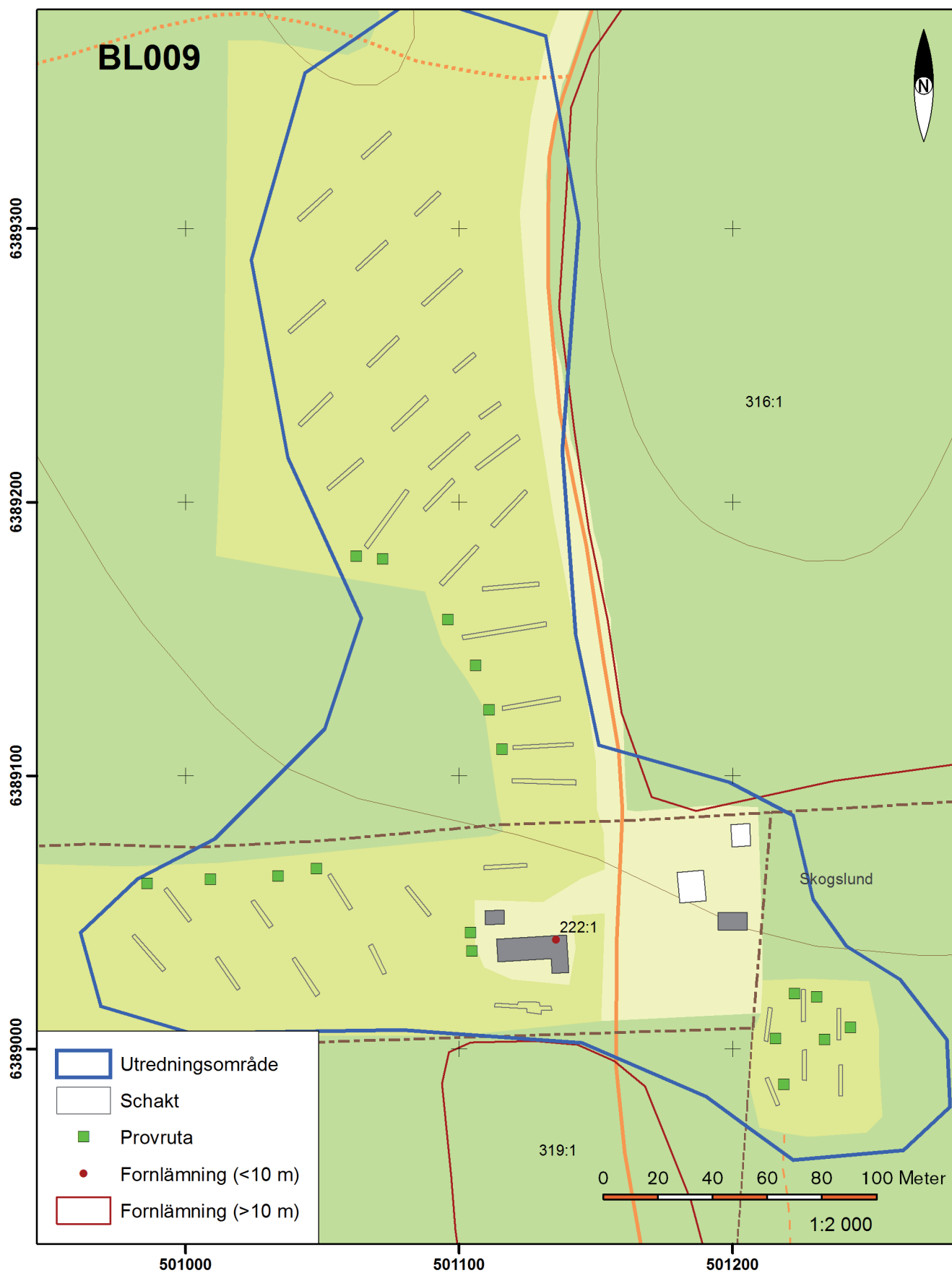
BL009, Skogslund

FIGUR 16. BL009:s mellersta del. Foto från söder.

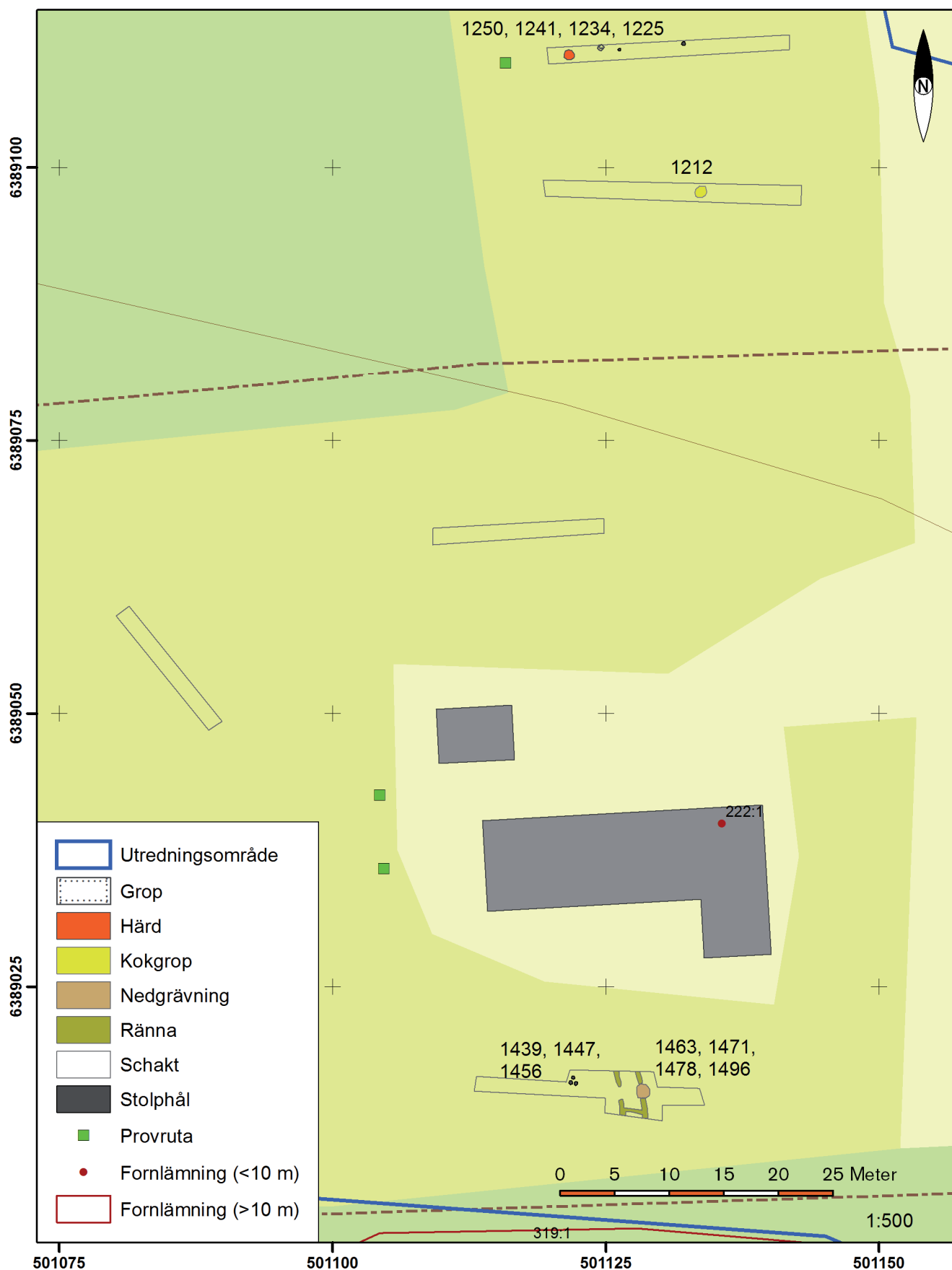
Området låg på en höjdrygg, 250–260 meter över havet, i ett svagt kuperat landskap och omgavs av skog och stenmurar. Runt omkring fanns också sedan tidigare registrerade områden med röjningsrösen, fornlämning 316:1 och 318:1, Hörda socken. Förutom dessa fanns fornlämning 222:1 i området som är fyndplatsen för tre stenyxor (FIGUR 18). Dessa yxor, en trindyxa och två skafthålsyxor finns enligt fornminnesregistret på Fornminnesgården i Eksjö. Vid ett besök där kunde dock inte yxorna återfinnas.

Utredningsområdet, som var 5,5 hektar stort, bestod till största delen av öppen åkermark (FIGUR 16). I området fanns också fastigheten Skogslund med tillhörande ekonomibyggnader. Området genomkorsades av vägen mot Bonderyd.

Inom området grävdes 39 sökschakt till en sammanlagd längd av 620 meter. Dessutom grävdes 18 provrutor. I sökschakten och centralt placerat i området fanns en koncentration av anläggningar av boplatsskarakter: 5 stolphål, 3 rännor, 1 härd, 1 kokgrop, 1 grop och 1 nedgrävning. Rännorna bildar tillsammans en konstruktion som kan vara spåren efter en byggnad (FIGUR 18-19). För att säkerställa omfattning och ålder på denna krävs en utökad undersökning. Övriga anläggningar har förhistorisk prägel.

FIGUR 17. Översikt, BL009.

FIGUR 18. De anläggningar som påträffades inom BL009.

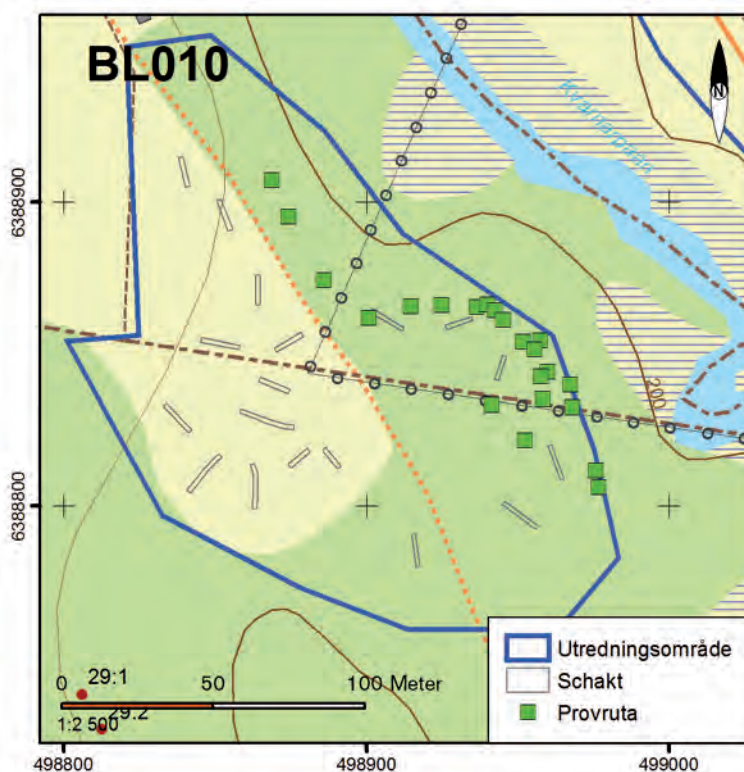

FIGUR 19. Ovan. Rännan A1463-1478. Foto från söder.

FIGUR 20. Till höger. Översikt, BL010.

BL010, Nifsarp

Området BL010 sträckte sig både över både Nifsarps och Kvarnarps ägor i ett flackt område med öppna gräsbevuxna ytor och skogsmark. Det avgränsades i öster av Kvarnarpaån och genom området gick en mindre skogsväg (FIGUR 20). Jordmånen bestod av sandig

och grusig mylla.

Utredningsområdet var 2 hektar stort och låg 200–205 meter över havet. Vi grävde 18 sökschakt och 22 provrutor i området. Schakten hade en sammanlagd längd på 200 meter. Inga anläggningar framkom och i provrutorna påträffades endast sentida material.

BL011, Björnshult

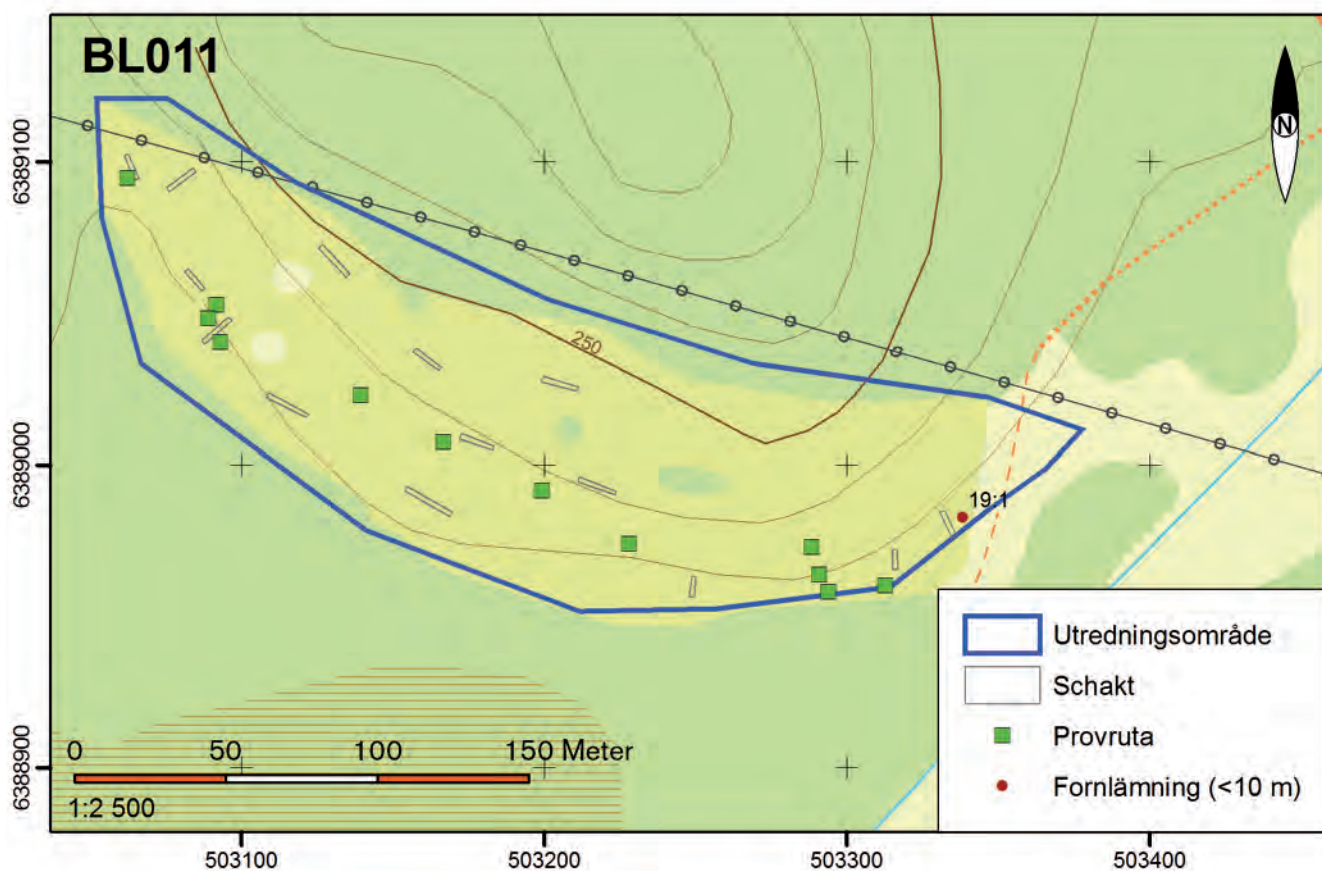
BL011 var 2,6 hektar stort och låg i en brant sydvästsluttning med mindre platålägen, framförallt i områdets norra del. Det rörde sig om en höjdskillnad på 15 meter inom det 60 meter breda området. Området låg 240–255 meter över havet. Ytan som delvis kantades av stenmurar och hade flera impediment med röjningssten användes idag som bete (FIGUR 23).

I östra delen av BL011 stod en minnessten, registrerad som fornlämning 19:1, Höreda socken. Den benämns Kungastenen och intill den gick en äldre stensatt väg, så det är troligt att minnesstenen har stått mer tillgängligt längre tillbaka (FIGUR 3 OCH 21).

Inom området grävdes 14 sökschakt där så var möjligt med tanke på lutningen. Den sammanlagda schaktlängden var 140 meter. Vi använde oss av en bandgrävare för att underlätta framkomligheten. Dessutom grävdes 12 provrutor. Inga förhistoriska lämningar eller fynd påträffades i schakt eller rutor.

Nedre, sydvästra delen av området har troligen fått påfört mas-

FIGUR 21. Översikt, BL011.

FIGUR 22. Ovan. BL011 hade en höjsskillnad på 15 meter. Foto från söder.

FIGUR 23. Nedan. Det fanns flera impediment med röjningssten inom, BL011. Foto från nordväst.

sor från ett annat område vid någon tidpunkt. I massorna fanns omblandat sand, makadam, kalk och även bitar av tegel och yngre rödgods. Troligen rör det sig om en förstärkning av en bruksväg.

RAÄ 215:1, Galgbacken

I projektet ingick också att utreda en sedan tidigare registrerad lämning, en plats med tradition, som har kallats för Galgbacken.

Området låg i en svag nordöstsluttning på en höjd av 225 meter över havet. Intill fornlämningen gick en kraftledningsgata och

under denna växte gräs och mindre sly. Själva fornlämningen var däremot tätt bevuxen med granar och i dess södra del var mycket stenig och sank mark. På grund av detta kunde vi inte heller gräva några provrutor i den delen (FIGUR 24). Om det har funnits en avrättningsplats har den troligen inte legat i just det området, utan något högre upp, i de torrare partierna.

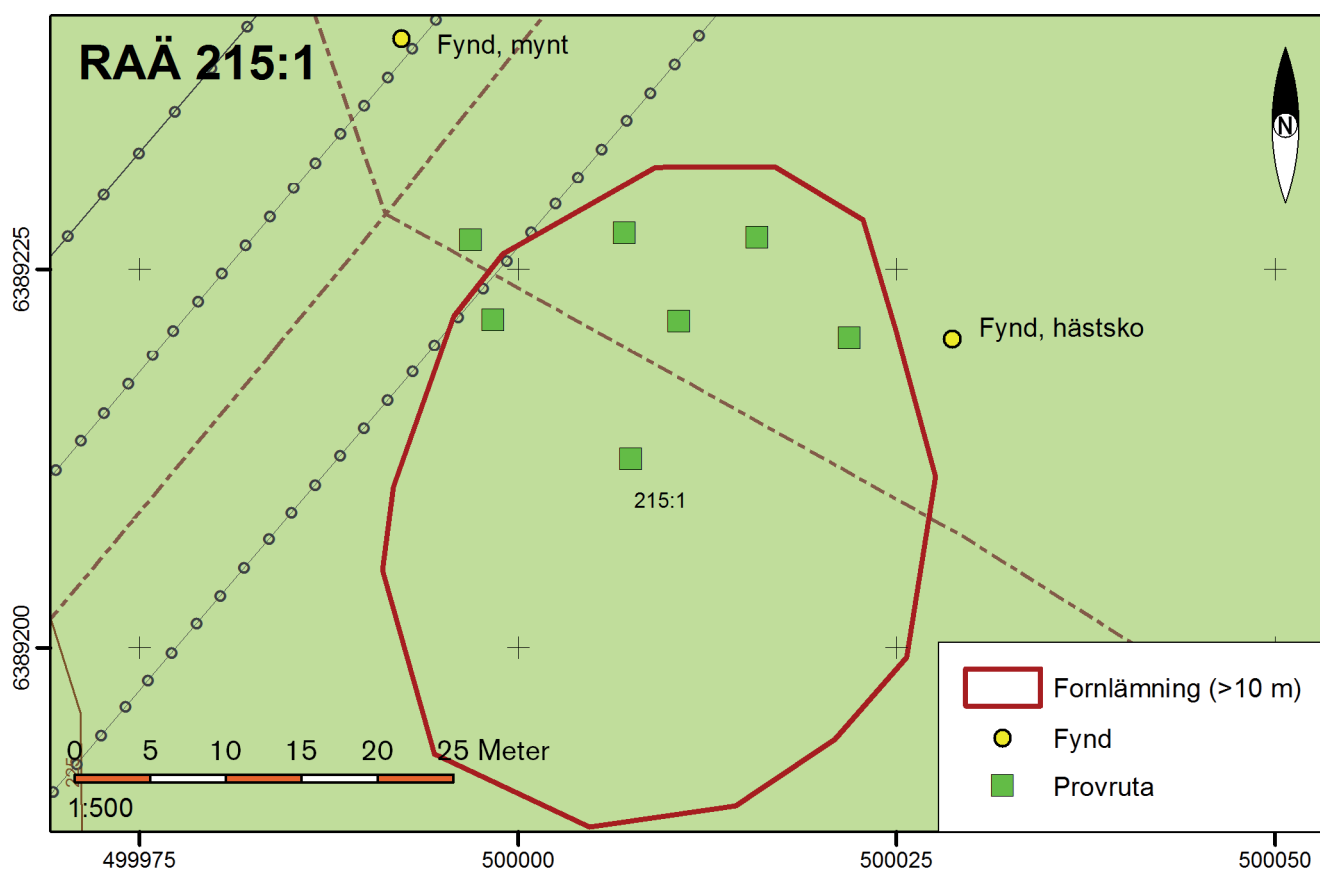
Vi grävde 7 provrutor i områdets norra del, men fann inget i dessa. Vi sökte också över området med metalldetektor och påträffade ett kopparmynt från sent 1600-tal och en hästsko. Hästskor kan ibland användas för datering, men denna hade tyvärr inte de utmärkande egenskaper som kan ge en hänvisning om från vilken tidsperiod den kommer.

Under kartanalysen som gjordes i samband med utredningen sommaren 2014 kunde inte heller några antydningar ses i kartmaterialet som visade att det varit en galgbacke på platsen (Jansson 2014).

Fynd

Vi påträffade fem fynd som togs om hand och som har registrerats (FIGUR 25). I övrigt framkom, i framförallt provrutorna, det som i texten benämnts som sentida material. Detta inbegriper bland annat tegel, yngre rödgods, porslin, spik och glas och har inte tagits tillvara utan endast noterats.

FIGUR 24. Översikt, RAÄ 215:1, Galgbacken.

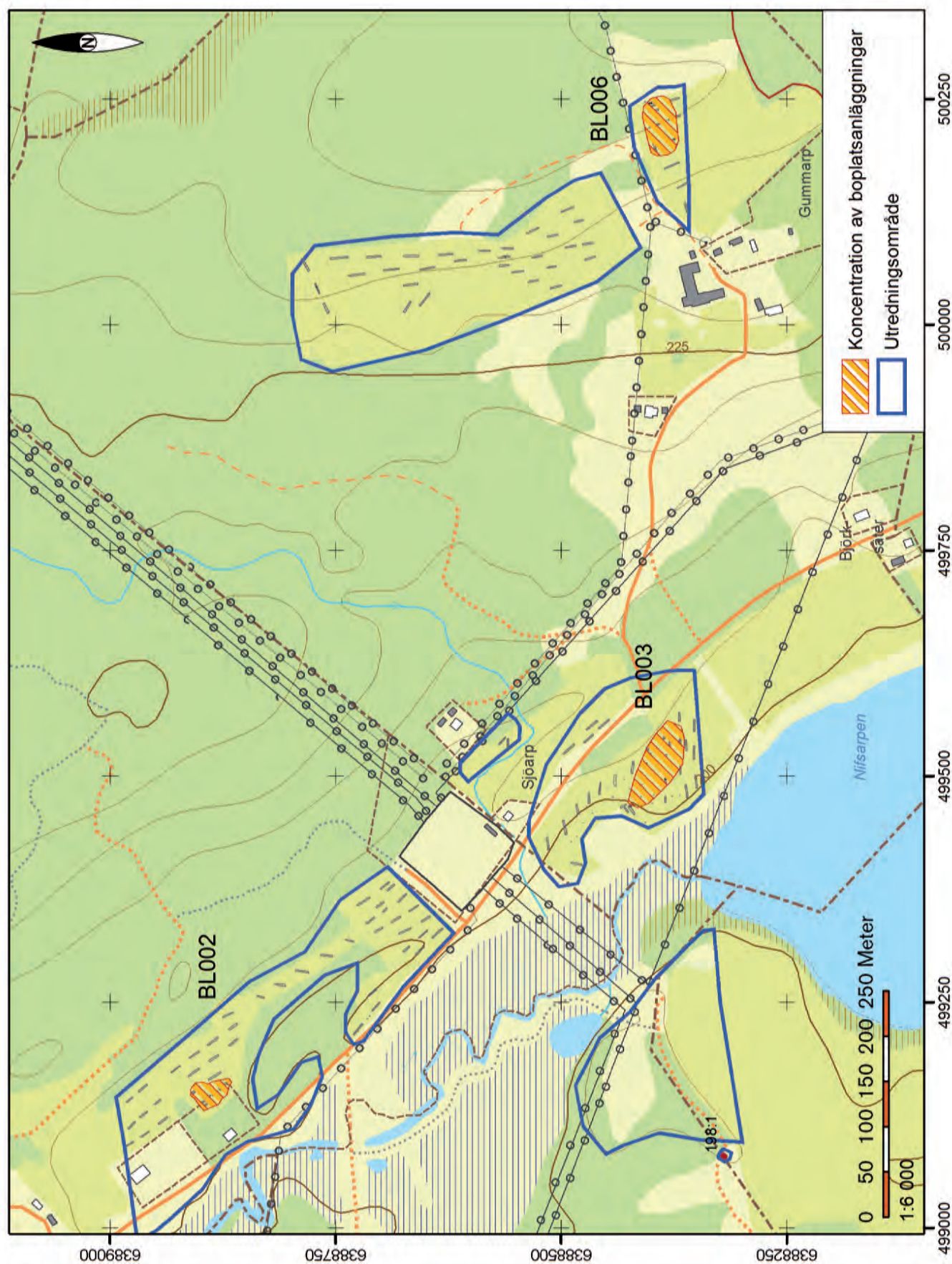
Fynd nr	ID nr/ Lokal	Sakord	Material	Vikt, gram	Anmärkning
1	F1590/ RAÅ 215	Mynt	Koppar	5,3	1/6 öre kopparmynt 1672
2	F1591/ RAÅ 215	Hästske	Järn	255	
3	F977/ BL002	Kniv	Järn	44	
4	BL002	Fat	Porslin	19	Lösfynd. Ostindiskt, blå-vit dekor. Landskapsmotiv.
5	F564/ BL007	Bryne	Bergart	197	

FIGUR 25. Fyndtabell.

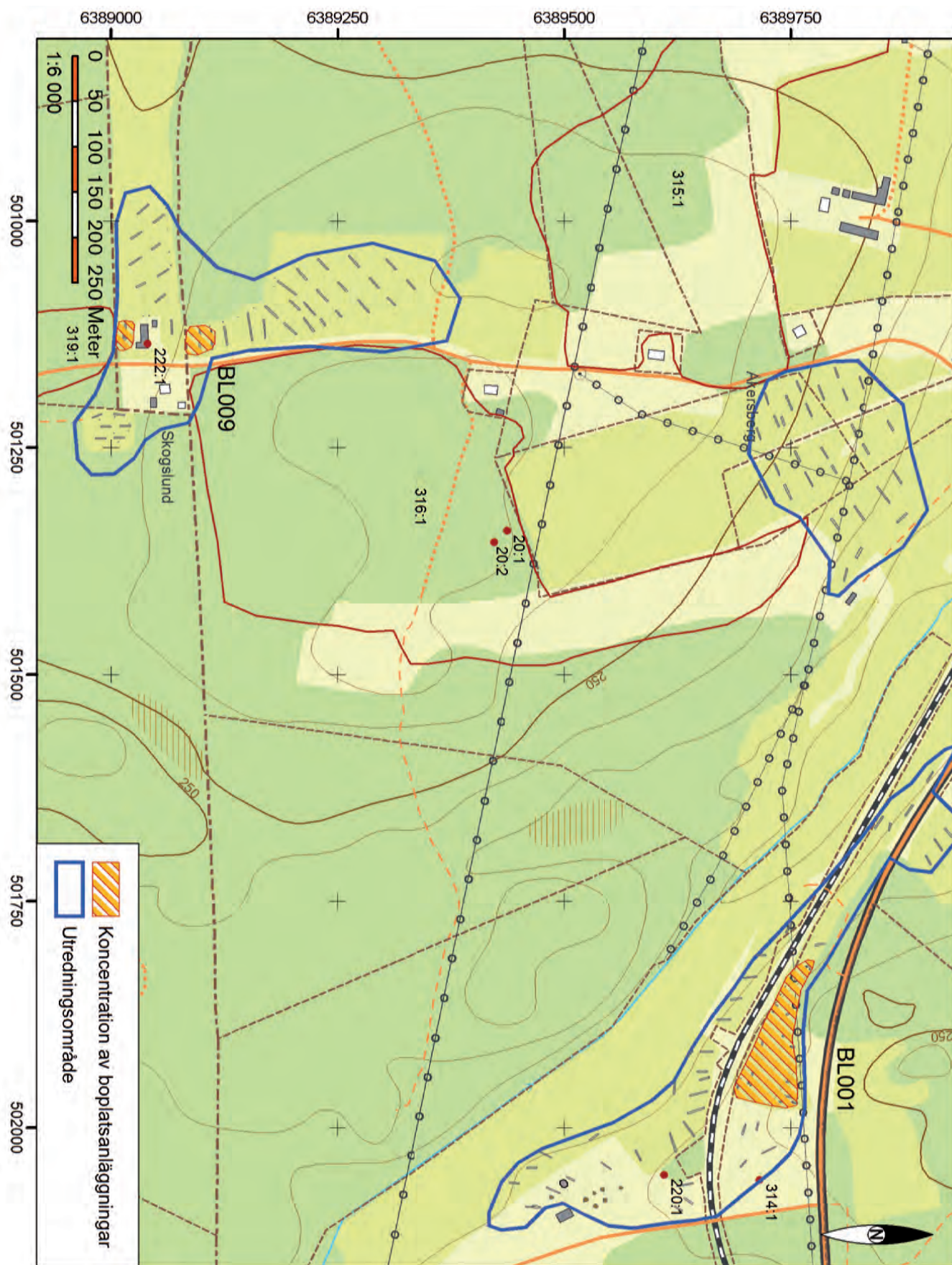
Åtgärdsförslag

Det är inom fem områden som det har påträffats koncentrationer av boplatsslämningar vilka vi anser bör förundersökas inför fortsatt exploatering av området. Detta för att avgränsa, karaktärisera och datera det eventuella boplatsoområdet. De lokaler som avses är BL001, BL002, BL003, BL006 och BL009 (FIGUR 26-27).

Länsmuseet har samrått med Länsstyrelsen angående åtgärdsförslaget.

FIGUR 26. BL002, BL003 och BL006 med koncentrationerna av boplatslämnningar markerade.

FIGUR 27. BL001 och BL009 med koncentrationer av boplatslämnningar markerade.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr: 431-6325-2014
 Länsstyrelsens beslutsdatum: 2014-10-07
 Jönköpings läns museums dnr: 230/2014
 Beställare: Trafikverket
 Fält- och rapportansvarig: Anna Ödeén
 Fältpersonal: Jörgen Gustafsson, Kristina Jansson och Anna Ödeén
 Fältarbetstid: 2014-11-05–2014-12-09
 Län: Jönköpings län
 Kommun: Eksjö kommun
 Socken: Eksjö och Höreda socknar
 Belägenhet: Ekonomiska kartans blad
 63E 8jN och 63F 8aN
 Koordinater: N: 6388346 E:499481
 Koordinatsystem: SWEREF 99 TM
 Undersökningsyta: 35 hektar
 Fornlämningsnummer: 215:1 och 222:1 Höreda socken
 Fornlämningstyp: Boplatslämningar och plats med tradition
 Tidsperiod: Ej fastställt
 Fynd nr: 1-5
 Tidigare undersökningar: Dnr 138/14

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

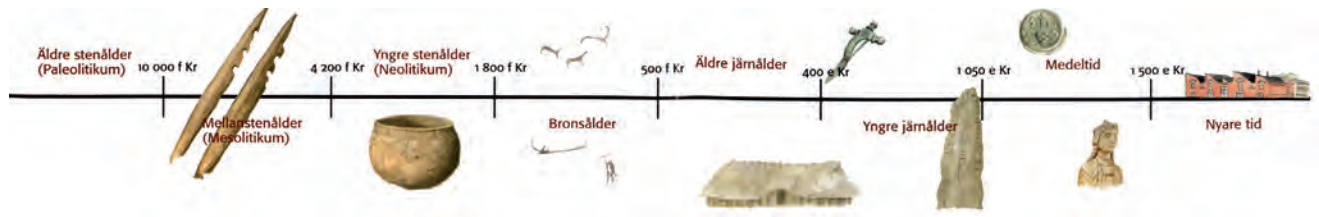
Referenser

Tryckta källor

- Agertz, J. 2008. *Om ortnamn i Jönköpings län. Småländska kulurbilder 2008*. Meddelanden från Jönköpings läns hembygdsförbund och stiftelsen Jönköpings läns museum LXXVII. Jönköping.
- Ameziane, J. 2008. *Kulturhistorisk förstudie. Kring Eksjö stad, Landskap och bebyggelse ur ett långtidsperspektiv. Eksjö och Höreda socknar i Eksjö kommun, Jönköpings län*. Jönköpings läns museum. Arkeologisk rapport 2008:94. Jönköping.
- Engman, F. 1997. *Kulturhistorisk dokumentation Kvarnarps gård, Höreda socken, Eksjö kommun*. Jönköpings läns museum. Kulturhistorisk rapport 1997:24. Jönköping.
- Höreda hembygdsförening. 1972. *En liten skrift om Höreda socken i Södra Vedbo*.
- Jansson, K. 2014. *Väg 40, förbifart Eksjö. Arkeologisk utredning inför planerad ny sträckning av riksväg 40 söder om Eksjö stad, Eksjö och Höreda socknar i Eksjö kommun, Jönköpings län*. Jönköpings läns museum. Arkeologisk rapport 2014:38. Jönköping.
- SGU, Sveriges geologiska undersökning 1989a. *Berggrunden i Jönköpings län*. SGU Ser. Ah nr 11 specialkarta.
- SGU, Sveriges geologiska undersökning 1989b. *Karta över känslighet för infiltration av föroreningar i Jönköpings län*. SGU Ser Ah nr 11 specialkarta.

Arkiv och hemsidor

- FMIS 2015. Riksantikvarieämbetet. <http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsak/search/html>
- Jönköpings läns museum, antikvariskt topografiskt arkiv. Jönköping.
- Lantmäteriets webbtjänst: Arkivsök.
- Populär Historia 2007. *Luffarna - vägarnas vagabonder*. Publicerad 11 augusti 2007. <http://www.popularhistoria.se/artiklar/luffarna-%e2%80%93-vagarnas-vagabonder/>

Ordlista

- Bronsålder – sträcker sig från 1 800 f.Kr. till 500 f.Kr.
- Fossil åker – kallas ibland fornåker. Är åkermark som är varaktigt övergiven och som visar spår av äldre tiders brukningsmetoder. Till exempel röjningsröseområden.
- Förhistorisk tid – den period, före medeltiden eller 1050 e.Kr., då man inte har använt sig av skrift i större omfattning.
- Historisk tid – den period, efter medeltid, då man alltmer använder sig av skrift.
- Härd – eldstad.
- Impediment – odlingshinder.
- Jordebok – en liggare över jordegendomar. Den äldsta i Sverige är från slutet av 1100-talet.
- Järnålder – sträcker sig från 500 f.Kr. till 1 050 e.Kr. Kan delas in i äldre järnålder (500 f.Kr.–400 e.Kr.) och yngre järnålder (400–1050 e.Kr.).
- Klosterhemman – gård som ägdes av ett kloster.
- Lägenhetsbebyggelse – lämningar efter en mindre bebyggelseenhet, som inte skattlagts, till exempel torp eller backstuga.
- Medeltid – sträcker sig från 1 050 e.Kr. till 1500 e.Kr.
- Mesolitikum – jägarstenåldern från omkring 10 000 f.Kr. till 4 200 f.Kr.
- Neolitikum – bondestenåldern från 4 200 f.Kr. till 1 800 f.Kr.
- Provrutsgrävning – vi gräver rutor och letar igenom jorden genom att skärsläva oss igenom eller sålla den. Kan användas när man till exempel letar efter flinta.
- Plats med tradition – en plats som är knuten till en sägen, en tradition, ett ålderdomligt bruk eller ett märkligt historiskt minne.
- Recent – nutida.
- Ränna – långsmal, dikesliknande färgning i marken.
- Skaftålsyxa – stenyxa med hål för skaft. Kan härstamma från både stenålder och bronsålder.
- Stenålder – sträcker sig från när de första människorna kom hit omkring 10 000 f.Kr. till 1 800 f.Kr. Kan delas upp i samlar- och jägarstenåldern (mesolitikum) och bondestenåldern (neolitikum).
- Stolphål – färgning i marken som visar var en stolpe stått.
- Sökschaktning – vi gräver schakt med hjälp av grävmaskin. Det sker etappvis ned till steril nivå/alven.
- Trindyxa – stenyxa från bondestenålder/neolitikum.

Objekt nr /Lokal	Lämningstyp	Beskrivning	Antikvarisk bedömning	Kommentar
A1640/BL001	Härd	Rund, 1,2 m i diam. Fyllning av svart, sotig, grusig, humus med inslag av kol. Ett tiotal skörbrända stenar i ytan.	Fornlämning	
A1672/BL001	Kolningsanläggning	Kolbotten efter resmila. 7 m i diam och intill 0,3 m h. Runt kolbotten är en ränna 0,4-0,6 m bred och intill 0,2 m djup.	Övrig kulturhistorisk lämning	
A1680-1723/BL001	Fossil åker	Område med 7 röjningsrösen. 3-5 m i diam och 0,2-0,3 m h med flack profil. Stenstorlek 0,2-0,4 m. Vissa uppslängda mot jordfasta block. Kraftigt övertorvade.	Övrig kulturhistorisk lämning	Yngre karaktär
A1818/BL001	Härd	Rund, 1 m i diam. Fyllning av mörkbrun till svart humus, ställvis med kol och sot. Rikligt med skörbränd sten i storleken 0,05-0,15 m.	Fornlämning	
A1837/BL001	Boplatsgrop	Rund, 0,6 m i diam.	Fornlämning	
A1851/BL001	Boplatsgrop	Oregelbunden, 0,9 m så långt synligt i schaktet.	Fornlämning	Osäker utbredning
A1873/BL001	Boplatsgrop	Rund, 0,6 m i diam.	Fornlämning	
A1880/BL001	Boplatsgrop	Oval, 0,5 x 0,35 (N-S) i diam.	Fornlämning	
A1899/BL001	Boplatsgrop	Oregelbunden, 0,9 m så långt synligt i schaktet.	Fornlämning	Osäker utbredning
A1905/BL001	Härd	Oregelbunden, ca 0,5 x 0,4 m (Ö-V). Fyllning av brun humus med kol och sot.	Fornlämning	
A918/BL002	Ränna	Hästskeformad så långt synlig i schaktet. Cirka 0,6 m bred och 0,02-0,1 m djup. Fyllning av ljusgrå till ljust brun och något humös sand. Små kolbitar i fyllningen. Anläggningen har diffusa kanter och är något sönderkörd av plog.	Fornlämning	Osäker utbredning
A955/BL002	Härd	Oregelbunden, 1,9 x 0,8 m (NV-SÖ), så långt synlig i schaktet. Fyllning av grå humus med kol och sot, något urlakad.	Fornlämning	Osäker utbredning
A982/BL002	Härd	Oregelbunden, 1,3 x 0,4 m (NV-SÖ), så långt synlig i schaktet. Fyllning av gråsvart humus med kol.	Fornlämning	Osäker utbredning
A1017/BL002	Härd	Rund, 0,8 m i diam. Fyllning av gråsvart humus med kol och sot. Innehåller skörbrända stenar.	Fornlämning	
A229/BL003	Boplatsgrop	Rund, 0,5 m i diam.	Fornlämning	
A237/BL003	Härd	Oregelbunden, 0,8 x 0,2-0,3 m (Ö-V). Mörkbrun till svart humus med kol och sot.	Fornlämning	
A250/BL003	Boplatsgrop	Oval, 0,75 x 0,6 m (NÖ-SV).	Fornlämning	
A271/BL003	Stolphål	Ovalt, 0,3 x 0,2 m (NÖ-SV).	Fornlämning	
A289/BL003	Härd	Oregelbunden, 1,6 x 0,45 m (NÖ-SV). Fyllning av gråsvart, sandig, humus med kol och sot. Plogspår i anläggningen.	Fornlämning	
A299/BL003	Härd	Oval, 1,1 x 0,4 m (Ö-V). Fyllning av gråsvart, sandig humus med kol och sot. Enstaka skörbrända stenar. Plogspår i anläggningen.	Fornlämning	
A320/BL003	Boplatsgrop	Oval, 1,3 x 0,8 m (N-S).	Fornlämning	
A1778/BL003	Härd	Rund, 1,4 m i diam. Fyllning av mörkbrun humus med kol och sot. Rikligt med skörbränd sten i storleken 0,08-0,2 m.	Fornlämning	Låg 0,5 m under marknivå.
A623/BL006	Boplatsgrop	Rund, 0,5 m i diam.	Fornlämning	
A630/BL006	Stolphål	Ovalt, 0,35 x 0,25 m (N-S).	Fornlämning	

Objekt nr /Lokal	Lämningstyp	Beskrivning	Antikvarisk bedömning	Kommentar
A637/ BL006	Stolphål	Runt, 0,3 m i diam.	Fornlämning	
A644/ BL006	Stolphål	Ovalt 0,3 x 0,2 m (N-S).	Fornlämning	
A658/ BL006	Härd	Oval, 1 x 0,5 m (N-S). Fyllning av mörkbrun till svart humus med kol och sot.	Fornlämning	En stor sten rubbad vid schaktning.
A666/ BL006	Härd	Rund, 0,4 m i diam. Fyllning av mörkbrun till svart humus med kol och sot. Ett tiotal skörbrända stenar i ytan.	Fornlämning	
A694/ BL006	Boplatzgrop	Oval, 0,8 x 0,6 m (NÖ-SV).	Fornlämning	
A706/ BL006	Boplatzgrop	Oregelbunden, 0,6 x 0,4 m (Ö-V).	Fornlämning	
A715/ BL006	Stolphål	Runt, 0,3 m i diam.	Fornlämning	
A722/ BL006	Stolphål	Runt, 0,3 m i diam.	Fornlämning	
A522/ BL007	Härd	Rund, 1,6 m i diam. Fyllning av brun till svart humus med kol och sot. Rikligt med skörbränd sten i storleken 0,08-0,25 m.	Fornlämning	
A569/ BL007	Härd	Rund, 0,3 m i diam och 0,05 m djup. Kol och sot blandat med underliggande grund. Rest av härd.	Fornlämning	
A598/ BL007	Stolphål	Runt, 0,25 m i diam.	Fornlämning	
A609/ BL007	Stolphål	Ovalt, 0,3 x 0,2 m (NÖ-SV).	Fornlämning	
A1212/ BL009	Kokgrop	Rund, 1 m i diam. Fyllning av brun humus med kol. I fyllningen finns stenar varav vissa är skörbrända med en storlek på 0,05-0,2 m.	Fornlämning	
A1225/ BL009	Stolphål	Runt, 0,35 m i diam.	Fornlämning	
A1234/ BL009	Stolphål	Runt, 0,3 m i diam.	Fornlämning	
A1241/ BL009	Boplatzgrop	Rund, 0,5 m i diam.	Fornlämning	
A1250/ BL009	Härd	Rund, 1,2 m i diam. Fyllning av svart, sandig humus och rikligt med kol och sot. Även rikligt med skörbränd sten, 0,05-0,15 m stor.	Fornlämning	
A1439/ BL009	Stolphål	Runt, 0,3 m i diam.	Fornlämning	
A1447/ BL009	Stolphål	Runt, 0,35 m i diam.	Fornlämning	
A1456/ BL009	Stolphål	Ovalt, 0,35 x 0,25 m (SÖ-NV).	Fornlämning	
A1463/ BL009	Ränna	1,4 m lång och 0,5 m bred, så långt synligt i schaktet. 0,08-0,1 m djup. Fyllning av brun humus med inslag av kol och sandig undergrund.	Fornlämning	Osäker utbredning
A1471/ BL009	Ränna	1,1 m lång och 0,4 m bred, så långt synligt i schaktet. Fyllning av brun humus med inslag av kol och sandig undergrund.	Fornlämning	Osäker utbredning
A1478/ BL009	Ränna	H-formad ränna med en sammanlagd längd av 4,8 m, så långt synligt i schaktet. 0,3-0,5 m bred. Fyllning av brun humus med inslag av kol och sandig undergrund.	Fornlämning	Osäker utbredning
A1496/ BL009	Nedgrävning	Rund, 1,2 m i diam. Omblandad och flammig fyllning av gråaktig till brun humus och sandig undergrund. Rikligt med sten i storleken 0,08-0,25 m. Ser omgrävd ut och överlagrar rännan.	Fornlämning	

Trafikverket planerar en ny sträckning av Rv 40, som idag går genom Eksjö, till ett område söder om staden. Med anledning av detta har Jönköpings läns museum gjort arkeologiska utredningar i området. Under november och december 2014 sökschaktades ytor som är tänkbara lägen för förhistoriska boplatser. Vi fann under det här arbetet fem platser med flera anläggningar som hör till de äldre boplatserna: till exempel härdar som förknippas med matlagning eller hantverk och stolphål som kan höra samman med huskonstruktioner.

De områden som har en förtätning av boplatzanläggningar och som vi anser bör gå vidare till förundersökning ligger i Kvarnarp, Gummarp, Skogslund och Björka.

